

Werkdocument opdracht van wijkteams, versie 0.1

Versterken van het gewone leven (bestaanszekerheid, kansengelijkheid en veiligheid)

Associatie Wijkteams www.associatiewijkteams.nl ; info@associatiewijkteams.nl

17 november 2022

Inleiding

Dit document is bedoeld ter ondersteuning van bestuurders van wijkteams, leden van de Associatie Wijkteams, als 'praatpapier', om lokaal het gesprek te kunnen voeren over de (brede) opdracht die wijkteams hebben én krijgen, gezien de ontwikkelingen van de hervormingsagenda en het toekomstscenario.

In de Hervormingsagenda Jeugd wordt gekoerst op een 'bestuurlijk kader' waarin wordt vastgelegd dat in alle gemeenten actieve lokale teams worden ingericht.

Om te kunnen versnellen in het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming is het tegelijk nodig dat in alle gemeenten wijkteams de opdracht krijgen om hulp te verlenen bij (vermoedens van) onveiligheid.

Beide ontwikkelingen koersen dus aan op 'actieve lokale teams' die ook zelf hulp verlenen, óók als het gaat om werken aan veiligheid. Dat betekent altijd: professionele hulp bieden op basis van vrijwillige toestemming.

De Associatie kent sinds zomer 2022 een leernetwerk veiligheid, waarin verschillende leergroepen zich voorbereiden op deze opdracht aan wijkteams, voortvloeiend uit het toekomstscenario. Een groep is 'de terugpraters'.

De bestuurlijke leergroep *De terugpraters* heeft zich als doel gesteld ervoor te zorgen dat de inhoud van de opdracht aan wijkteams in het licht van het toekomstscenario en de hervormingsagenda goed in beleid en praktijk zal landen; daarvoor is het nodig dat er met en niet over wijkteamorganisaties wordt gesproken. De groep bestaat op dit moment uit: Marenne van Kempen, An Theunissen, Ellen van Veenen, Pieter Houwers, Pieter vd Born, Lex van Eijndhoven, Ellen van Veenen, Marlies Kennis, Adri van Montfoort, Sophie Hospers. Anita kraak en Janneke Witte (Nji) ondersteunen daarbij. Janneke Witte werkt als stageopdracht aan een onderbouwing met kennis van de opdracht op veiligheid. Die zal eind november gereed zijn.

De terugpraters hebben met elkaar als eerste vingeroefening met elkaar de brede opdracht voor wijkteams (deel 1), én de verdieping op veiligheid (deel 2) geformuleerd. De neerslag daarvan staat in dit document, als versie 0.1. Deel 1: brede opdracht en deel 2: opdracht veiligheid.

De terugpraters zien voorliggende tekst dus als een eerste, en nog voorlopig begin. Hieropvolgend heeft de Associatie aan Civil Care, in de persoon van Jeanny vd Berg, gevraagd om een meer gedegen versie 1.0 te formuleren, van een 'opdrachtformulering veiligheid lokale teams' vanuit het perspectief van wijkteams, als onze bijdrage aan het toekomstscenario.

We zullen daar een procesvoorstel aan toevoegen, dat laat zien hoe en met wie we in 2023 willen werken aan een brede gedeelde en doorleefde volgende variant daarvan (versie 1.1). We trekken hierin nauw samen op met het programmateam Toekomstscenario en de VNG.

De opdrachtformulering (versie Civil Care) en het procesvoorstel zullen eind 2022 gereed zijn en dan breed worden gedeeld.

Deel 1: Opdracht wijkteams

De brede opdracht van wijkteams bestaat uit:

- *Versterken van het gewone leven*
- *Leveren van effectieve basishulp (individueel en collectief)*
- *Actief samenwerken met/erbij halen van andere partners waar netwerkzorg passend is*
- *Strategisch partner van de gemeente en maatschappelijk aanspreekbaar*

Wijkteams helpen inwoners bij het versterken van het gewone leven en het (her)vinden van eigen kracht. Dat doen wij door het leveren van individuele en collectieve hulp en het bevorderen van de gemeenschapszin. Wij ondersteunen bij de problemen van vandaag met de focus op een duurzaam perspectief.

Wijkteams investeren in duurzame samenwerking met alle partners in de wijk, buurt, dorp. We sluiten aan bij (informele) netwerken, de sociale basis en andere partners is het brede sociale en sociaal medische domein. Wij zijn een betrouwbare partner voor de gemeente. We bieden deskundige, kwalitatief hoogwaardige dienstverlening, transparant en duurzaam.

Met inwoners werken we aan:

- *Bestaanszekerheid en participatie (ertoe doen)*
- *Ontwikkelingskansen vergroten (gezien worden)*
- *Steun en geborgenheid ervaren (steun en veiligheid ervaren)*

Wijkteams ondersteunen inwoners bij het volhouden of herstel van de activiteiten van het dagelijks leven en het kunnen blijven voeren van regie over het eigen leven, met gezonde relaties.

Voor inwoners zijn we er, als ze er zelf niet uitkomen of de weg niet weten. Daar waar nodig werken we aan bestaanszekerheid, dé basis voor een inclusieve samenleving en kansgelijkheid. We doen recht aan het ongelijke vertrekpunt van inwoners en bekijken op maat wat er nodig is.

Ook als het thuis niet veilig is zijn we er, we werken samen met de inwoner aan een veiligere situatie, zoeken we samen naar (het wegnemen van) de risico's en naar duurzaam herstel.

We bieden ook hulp aan mensen die (nog) geen hulpvraag stellen maar wel 'last' ervaren. Wijkteams zijn hierin pro-actief en uitnodigend, ook bij zorgen van derden.

Wijkteams richten zich niet alleen op individuele vragen, het ondersteunen van bijvoorbeeld een school of buurthuis hoort óók tot de taak. We zoeken naar collectieve oplossingen in buurten en wijken, en treden daarin ook als een kritische spiegel naar de gemeente op. We verhogen de inzet waar dat het hardste nodig is, en durven daarbij ook lastige keuzes te maken op basis van de beschikbare middelen. Wijkteams doen het nooit helemaal goed voor iedereen.

Hoe werken wijkteams

- *In het dagelijkse leven*
- *Vindbaar, toegankelijk, direct beschikbaar*
- *Naast de inwoner, relationeel, present, samen beslissend*
- *Concreet en duurzaam helpend, versterken van zelfoplossend vermogen*
- *Helder en navolgbaar in oordeels- en besluitvorming*
- *Kostenbewust en met nuchtere, realistische, concrete doelen, met focus*
- *Samen met anderen,*

Wijkteams zijn aanwezig in het dagelijks leven. Zij komen natuurlijk bij de inwoners thuis, en werken ook vanuit locaties van scholen en huisartsen.

We werken vanuit vertrouwen, van mens tot mens en zijn present. Wij luisteren onbevooroordeeld, leven ons in, in hun situatie en staan naast de inwoner.

We leveren hulp op maat die afgestemd is op de behoefte, probleem of vraag, niet meer of minder, zolang als dat nodig is en ook niet lange. Wijkteams zijn dus incidenteel, kortdurend en soms ook duurzaam aanwezig.

Daarbij kijken en handelen we met een brede blik, met oog voor alle levensgebieden -en domeinen vanuit een duurzame integrale aanpak (jeugdwet, WMO, Participatie, werk en inkomen, onderwijs, preventie). We bieden de hulp dichtbij (thuis) en organiseren aanvullende zorg als dat nodig is. Samen met inwoners en maatschappelijk partners bouwen wijkteams aan duurzame netwerken van inwoners en in wijken. Want een stabiel eigen netwerk helpt inwoners bij het zelf oplossend vermogen, en dan zijn wij, of andersoortige overheidsoplossingen, soms niet meer nodig.

Wat voelen inwoners ervan

Wijkteams hebben als doel om samen met de inwoner te doen wat noodzakelijk en duurzaam effectief is. Daar hoort ook dat we de inwoner verantwoordelijk stellen voor zijn eigen oplossingen en we daarin helpen, waar echt hulp bij nodig is, bijvoorbeeld door het ontsluiten van de mogelijkheden die wetten en de overheid ons biedt. Daar zitten ook grenzen aan; als iets niet kan (ook vanwege beperkte collectieve middelen), zeggen we het ook eerlijk, en gaan we samen op zoek naar wat wél kan en soms maken we het onmogelijke toch mogelijk. We werken vanuit het besef dat de wereld niet maakbaar is, en dat falen en lijden óók onderdeel zijn van het dagelijks leven.

Inwoners voelen dat ze zelf verantwoordelijk kunnen zijn en blijven voor hun eigen leven en dat er hulp gegeven wordt op die onderdelen die echt noodzakelijk zijn voor het bereiken van een duurzame oplossing. Tegelijkertijd voelen ze ook dat er wegingen gemaakt worden ten aanzien van wat binnen hun eigen verantwoordelijkheid valt en waar ze zelf aan de lat staan.

We zijn dus zowel vertrouwde adviseur als kritische vriend. Inwoners ervaren dat we present zijn bij kwetsbaarheid. We handelen in onzekerheid en ambiguïteit (we kunnen niet in de toekomst kijken).

Wat voelt de gemeente ervan

Wijkteams dragen effectief bij aan preventie. Door bijvoorbeeld door te werken aan bestaanszekerheid. Of door te helpen vechtscheidingen om te buigen naar echtscheidingen, en gezinsrelaties te herstellen.

We helpen inwoners waar nodig met het vinden van intrinsieke motivatie om hun vraagstukken op te lossen, waarmee we soms ook gedwongen (en vaak duurdere) hulpverlening kunnen voorkomen.

We werken samen met partners (zoals gemeenten, woningbouwcorporaties en onderwijs) aan vroegsignalering, en zetten in op het voorkomen van dreigend thuiszitten, uithuisplaatsingen of verlies van werk en inkomen. We hebben daarbij oog voor de veiligheid (pedagogisch en fysiek) van jeugdigen, ouders en volwassenen. Bij (dreigende) onveiligheid bieden wijkteams gezinnen 'intensief vrijwillige hulp', waarbij er een helder onderscheid is tussen vrijwillige hulp en gedwongen kader.

Wijkteams kunnen helder toelichten welke keuzes worden gemaakt in de besteedde middelen (inclusief inzet van specialistische hulp), aan zowel de individuele inwoner als aan de samenleving.

Wijkteams kijken daarbij niet allen naar symptomen maar vooral naar de onderliggende patronen, op basis van een stevige analyse. Daar liggen immers aangrijpingspunten voor passende hulp en duurzame, ook collectieve oplossingen. We doen dat uiteraard samen met andere partners, zoals de GGZ en veiligheidspartners, en stellen ons daarin graag proactief op.

Wijkteams organiseren netwerken met andere partners om de maatschappelijke opgaven gezamenlijk op te pakken. Wijkteams dragen ook zichtbaar bij aan (specifieke) beleidsdoelstellingen van de gemeente. We tonen maatschappelijk leiderschap door ook keuzes te durven maken of vragen te durven stellen over wat maatschappelijk verantwoord is.

Congruente randvoorwaarden

Om aan de eigenstandige opdracht en de maatschappelijke opgaven te kunnen werken, hebben wijkteams passende randvoorwaarden nodig. Zeven jaar praktijkervaring laat zien dat die in vijf punten te onderscheiden zijn.

- **Gedeelde visie**

Gemeenten investeren in partners om te werken vanuit een gedeeld gedachtegoed van de transformatie: eerder, dichtbij, integraal en op maat, vanuit wederzijds en wederkerig vertrouwen.

- **Daarbij passende inrichtingskeuze**

Gemeenten faciliteren wijkteams in de opdracht om bovenstaande punten uit te kunnen voeren. Gemeenten en rijk zorgen ervoor dat wijkteams en specialisten kunnen samen werken.. Inzet specialistische zorg gebeurt ook in de leefwereld en aanvullend op het wijkteam.

- **Verantwoording**

Gemeenten stimuleren alle partijen om te laten zien hoe ze samen in het netwerk een bijdrage leveren op de beleidsdoelstellingen

- **Financiering**

Financiering doet recht aan het leveren van maatwerk én aan de noodzaak om van curatief naar preventief te werken

Taakgerichte bekostiging en lump sum financiering is dus een voorwaarde voor wijkteams en aanvullende zorg. Dit doet ook recht aan de administratieve lastenvermindering die noodzakelijk is.

- **Leren**

Wijkteams, specialistische hulp en gemeenten zorgen samen voor betekenisvolle informatie. Zowel cijfermatig en narratief wordt gezocht op inzicht t.a.v. de doelstellingen en wordt er geleerd t.a.v. de impact op de opgaven.

Deel 2: de opdracht van wijkteams bij werken aan veiligheid en het verminderen van onveiligheid

Ervaren veiligheid en objectiveerbare gevaren

Je veilig voelen betekent je welkom voelen, er mogen zijn, fouten mogen maken en je gerespecteerd weten. Het betekent dat er thuis en buitenshuis mensen zijn die echt naar je luisteren en er echt voor je zijn. Het betekent liefdevol begrensd worden¹.

Primair is het realiseren van veiligheid een eigen verantwoordelijkheid van de mens zelf, hun families en hun netwerken. In sommige situaties creëren inwoners onveilige situaties voor zichzelf of hun naasten. Onveiligheid staat vaak niet op zichzelf. Er kunnen oorzaken zijn die de onveiligheid mee organiseren zoals bv. gebrek aan bestaanszekerheid, eigen trauma of andere zaken.

Gemeenten hebben een grote verantwoordelijkheid in het realiseren van een veilige omgeving voor haar inwoners (thuis en in het openbare leven). Wat als veilig wordt ervaren is een subjectief begrip: het gevoel van voldoende geborgenheid en steun om te kunnen floreren. Er zijn ook objectiveerbare gebeurtenissen en omstandigheden die gevaar opleveren. Daar stelt de overheid grenzen, op basis van maatschappelijk aanvaarde normen ('je mag je kind niet slaan').

De taak van gemeenten gaat dus om met inwoners realiseren van geborgenheid en steun, zodat iedereen kan floreren. En het gaat om het bewaken van grenzen, zodat inwoners, thuis of in het openbare leven, geen onnodig gevaar lopen.

Risicoloos leven bestaat niet en sommige hardnekkige problemen laten zich niet eenvoudig oplossen. Het gaat dus ook om compenseren, stutten en steunen en het hebben van een lange adem. Het duurzaam stoppen en herstellen van het geweld wordt uiteindelijk door het gezin zelf bereikt. Wijkteams en anderen kunnen daarbij ondersteunen.

Wijkteams in gemeenten hebben een belangrijke taak in het helpen realiseren van een veilige omgeving, vanuit hun brede opdracht: het versterken van het gewone leven. Zij sluiten aan op het verhaal, de krachten en de leefwereld van kinderen, jongeren en hun ouders/opvoeders, en inwoners en zijn ondersteunend aan het dagelijks leven van alle (gezins)leden. Wijkteams werken vanuit vertrouwen en in vrijwilligheid met het gezin en de inwoner samen. Samen met hen kijkt een wijkteamprofessional wat er aan de hand is. En doet wat nodig is voor de inwoner om de basis op orde te krijgen en te houden. Denk daarbij aan: inkomen, wonen, betekenisvol kunnen zijn, hulp en steun bij problematiek & trauma ervaren. Dat kunnen oorzaken van stress, gevoelens van hulpeloosheid, of uitsluiting zijn. Ze geven basishulp en betrekken derden daar waar er aanvullende zorg noodzakelijk is. Waar nodig heeft het wijkteam een rol in het blijvend naast een gezin of inwoner staan. Waar nodig wordt er gezamenlijk met het hen, ook gewerkt aan veiligheid².

Naast inwoners, vrijwillig dus

Werken aan veiligheid doen wijkteams dus eerst en vooral door te werken aan hun brede opdracht, individueel en collectief. Specifieke stappen als er zorgen zijn om onveilige situaties zijn een logisch en vanzelfsprekend onderdeel van de brede opdracht, maar vormen geen doel op zich. Er mag verwacht worden van een wijkteam dat het de competenties heeft om "achter de voordeur te komen" en om

¹ Wijkgericht samenwerken bij huiselijk geweld en kindermishandeling; [Document Wijkgericht samenwerken bij huiselijk geweld en kindermishandeling | Nieuwsbericht | voor Jeugd & Gezin \(voordejeugdenhetgezin.nl\)](#)

² We hebben inmiddels zeven jaar praktijkervaring opgedaan wat dat betekent. De huidige tekst vormt een neerslag van die zeven jaar wijze praktijken. Als een verdere uitwerking van en verdieping op die brede opdracht en op het kwaliteitsstatuut wijkteams: *kwaliteit moet je doen*.

vanuit het naast de betrokkenen te staan, het onbevooroordeeld luisteren, een werk/hulp relatie tot stand te brengen.

Wijkteams staan naast de inwoner, het eigenaarschap (van het plan, van de regie, etc.) blijft altijd bij de inwoner. Dat is een unieke opdracht vanuit het vrijwillig kader, zonder bevoegdheid om 'in te grijpen', en juist dat blijkt de succesfactor te zijn, omdat je dan vaak tot de meest duurzame oplossingen (met en voor de inwoner, met en in het hele gezinssysteem). Wijkteams zijn zuinig op die meerwaarde. Wijkteams stappen naar voren daar waar het vrijwillige hulp betreft en bieden (pro)actieve regiehulp om de inwoners een plan te helpen op stellen voor het bereiken van acute veiligheid en stabiele veiligheid. Zij bieden waar nodig intensieve vrijwillige hulp. Wijkteams volgen de meldcode.

Rechtsbescherming

De rechtsbescherming voor inwoners is vanaf het eerste contact punt van aandacht. Dat uit zich onder andere in de volgende punten:

- Wijkteams maken helder dat de hulp en ondersteuning vrijwillig is.
- Er wordt gewerkt en informatie uitgewisseld op basis van toestemming van inwoners, ouders met gezag, jeugdigen van 12 jaar en ouder en anderen wiens gegevens verwerkt worden. De regie ligt bij het gezin, professionals ondersteunen hen hierbij (bieden regiehulp).
- Wijkteams wijzen op de mogelijkheid van een onafhankelijk clientondersteuner.
- Wijkteams oordelen en handelen navolgbaar, uitlegbaar en transparant.

Samen met partners in een netwerk

Wijkteams werken samen met partners in een netwerk, gelijktijdig (en niet volgordelijk) aan hun opdracht³. Dit betekent dat men in een cyclisch proces samenwerkt ten behoeve van het bereiken van de veiligheid, aan risicogestuurde zorg en aan herstelgerichte zorg. Het wijkteam heeft hierin een eigenstandige rol, zoals ook het RvT, het onderwijs, de huisarts, de rechter, familieleden, burens of de politie. In een goede netwerksamenwerking kan ervoor gezorgd worden dat de juiste omstandigheden ontstaan om veiligheid te realiseren.

De overheid wijst een andere instantie aan, de regionale veiligheidsteams(nu: Veilig Thuis, Raad voor Kinderbescherming en Gecertificeerde Instellingen) om onderzoek te doen wanneer er sprake is van onveiligheid die niet door vrijwillige inzet alleen doorbroken kan worden. De Raad voor de Kinderbescherming heeft ook de bevoegdheid om in te grijpen in het leven van gezinnen. Deze bevoegdheid heeft het WT niet.

Professionals en 'belangrijke anderen', die met veiligheid te maken hebben vinden het vaak spannend. Zij verdienen het om zich gesteund te voelen door collega's, ook bij andere organisaties. Wijkteams werken in een wrap around aanpak, waarbij er gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt genomen vanuit een eenduidige visie tussen de partners. Daarbij ligt de nadruk op elkaar helpen, verantwoordelijkheid nemen, elkaar aanspreken als dat niet gebeurt, nieuwsgierig zijn waarom dat niet gebeurt en vervolgens processen afspreken om op basis daarvan verbeterlagen in de samenwerking af te spreken.

Doelen inzake werken aan veiligheid

Als wijkteamorganisaties stellen we onszelf de volgende doelen, als onderdeel van onze brede opdracht:

- We zijn er voor gezinnen, kinderen en volwassenen wanneer het moeilijk is. Dit betekent ook bij (dreigende) onveiligheid. Samen met betrokkenen kijken we dan als netwerk wat nodig is

³ Conform de visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid

om de acute veiligheid te realiseren, hoe we risico's kunnen tackelen en wat er nodig is voor duurzaam herstel van de situatie. We helpen bij de analyse, reflectie en planvorming en ondersteunen bij het voeren van de regie op het uitvoeren van het plan. Wijkteams zijn daarbij ook onderdeel van de oplossing en bieden ook zelf hulp (intensief als het moet⁴). Zij blijven aanwezig als vast gezicht voor een inwoner en gezin, zo lang als nodig.

- In buurten waar veel huishoudens te kampen hebben met onveiligheid in huis of in de omgeving, realiseren we samen met partners in het sociaal domein collectieve antwoorden.
- We geven de hulp in de leefwereld en trekken samen op met partners daar waar nodig. We werken vanuit vertrouwen en transparantie. Feiten en meningen worden duidelijk van elkaar onderscheiden.
- Wijkteams handelen nabij, werken samen met de direct betrokkenen, oordelen en handelen navolgbaar en uitlegbaar. Dit betekent dat onveiligheid of vermoedens van concreet besproken worden en er samen met het gezin bekeken wordt wat er nodig is om de veiligheid te duurzaam te realiseren. Reflectie en leren maken onderdeel uit van de dagelijkse praktijk;
- Wijkteams dragen bij aan het maatschappelijk debat over partnergeweld, kindermishandeling en de verantwoordelijkheid van inwoners en instanties hierin, en werken samen aan collectieve oplossingen op wijkniveau.
-

Wanneer zijn wijkteams betrokken bij onveiligheid?

- Huishoudens vragen zelf om hulp.
- De onveiligheidsproblematiek wordt duidelijk tijdens de basishulp/ondersteuning die een wijkteamprofessional biedt.
- Huishouders in de directe omgeving van een gezin of inwoner hebben zorgen en melden dat bij het wijkteam.
- Lokale samenwerkingspartners melden hun zorgen. In beide gevallen kan 'een derde' samen met het gezin om hulp vragen, of kan het wijkteam, samen met de 'derde' onderzoeken wat er nodig of mogelijk is.
- Veilig thuis, Gecertificeerde Instellingen, Raad voor Kinderbescherming of andere aanbieders schakelen het wijkteam in, met instemming van het gezin/huishouden.

Er kunnen dus altijd verschillende perspectieven een rol spelen, en dus verschillende (hulp) vragen en ook verschillende inzichten over de situatie. In dit krachtenveld bewegen wijkteams zich meerzijdig partijdig.

Wat kan het wijkteam dan doen (als onderdeel van de brede opdracht)?

- Het WT neemt de tijd om de verbinding te maken met het gezin en maakt de onveilige situatie bespreekbaar.
- Het WT onderzoekt samen met de gezinsleden en het netwerk welke ondersteuning nodig is voor verbetering van de situatie en voor het stoppen van de onveiligheid, en zet hierop vervolg stappen.
- Het WT maakt afspraken met het gezin over de veiligheid, evalueert deze op afgesproken momenten en spreekt duidelijk af wat er gebeurt als afspraken niet worden nagekomen.

⁴ [Intensieve vrijwillige hulp - Heldere grenzen aan drang in de jeugdzorg | Advies | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving \(raadrvs.nl\)](#)

- Het wijkteam betreft de noodzakelijke expertise van een veiligheidsregio team om (o.a. vanuit de rechten van het kind) zorgvuldige afwegingen samen met het gezin te maken.
- Het WT signaleert risico's en signalen van onveiligheid zowel individueel als collectief.
- Het WT volgt de meldcode bij zorgen omtrent acute of duurzame onveiligheid.
- Het WT werkt vanuit een veiligheidsplan van de inwoner aan de veiligheid. Dit plan wordt op regelmatige en afgesproken tijden geëvalueerd met het gezin, betrokken partners en het netwerk.